

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії
у ХХІ ст.»**

(30-31 січня 2015 року)

Запоріжжя 2015

УДК342«20»(063)
ББК 67я43
П 68

Редакційна колегія:

Бевзенко В.М. – доктор юридичних наук, професор
Берlach А.І. – доктор юридичних наук, професор
Віхляєв М.Ю. – доктор юридичних наук, доцент
Діхтієвський П.В. – доктор юридичних наук, професор
Додін Є.В. – доктор юридичних наук, професор
Калюжний Р.А. – доктор юридичних наук, професор
Коломоєць Т.О. – доктор юридичних наук, професор
Колпаков В.К. – доктор юридичних наук, професор
Кузьменко О.В. – доктор юридичних наук, професор
Курило В.І. – доктор юридичних наук, професор
Лютіков П.С. – доктор юридичних наук, доцент
Мацелик Т.О. – кандидат юридичних наук, доцент
Мельник Р.С. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Миколенко О.І. – доктор юридичних наук, професор
Приймаченко Д.В. – доктор юридичних наук, професор
Школик А.М. – кандидат юридичних наук, доцент

Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії у ХХІ ст.: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 30-31 січня 2015 року / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – 200 с.

ISBN 978-617-7178-62-9

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Право і держава: проблеми розвитку і взаємодії у ХХІ ст.», яка відбулася на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 30-31 січня 2015 року.

**УДК 342«20»(063)
ББК 67я43**

ISBN 978-617-7178-62-9

© Запорізький національний університет, 2015

СЕКЦІЯ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ З МЕТОЮ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

*Білоус В.В., кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
старший науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені
академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України*

Загальна декларація прав людини проголошує: всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один одного в дусі братерства (ст. 1). Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом (ст. 7). Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (ст. 8).

Стаття 3 Конституції України гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Одним з найбільш важливих механізмів захисту прав і свобод людини є кримінальне провадження, завдання якого регламентовано ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України.

Відповідно до ст. 21 Конституції України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. У зв'язку з цим, шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, так само як і шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом (ч. 3 ст. 127, ст. 130 КПК України).

Якщо особа, яка вчинила злочин, не встановлена або є неплатоспроможною, майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, а також шкода завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину, відшкодовується потерпілому або непрацездатним особам, які перебували на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитині потерпілому, народженій після його смерті,

відшкодовується державою (ч. 1 ст. 1177, ч. 1 ст. 1207 Цивільного кодексу України).

Однак, не дивлячись на те, що в силу цілої низки суб'єктивних і об'єктивних причин часто єдиним способом усунення негативних наслідків кримінального правопорушення є відшкодування завданої майнової шкоди за рахунок Державного бюджету, вищевказані імперативні норми продовжують носити декларативний характер, так як умови та порядок відшкодування державою майнової шкоди, заподіяної майну фізичної особи, потерпілої від злочину, а також шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, встановлюються законом (ч. 2 ст. 1177, ч. 2 ст. 1207 ЦК України). Проте, до теперішнього часу такий закон в Україні не прийнятий.

Відсутність дієвого механізму відшкодування шкоди жертвам злочинів за рахунок Державного бюджету покладає на органи досудового розслідування додатковий тягар відповідальності за якість і ефективність здійснюваної ними діяльності з розкриття та розслідування злочинів, стимулює до пошуку ефективних шляхів вирішення цієї проблеми на рівні застосування існуючих законодавчих норм і актуальних криміналістичних рекомендацій. Останні, своєю чергою, можуть бути реалізовані на практиці не тільки при провадженні окремих процесуальних дій, але і в тактиці здійснення окремих слідчих (розшукових) дій або їх комбінацій у межах тактичної операції «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків». Актуальність цього зумовлена тим, що загальна кількість потерпілих від злочинів в Україні в 2014 р. досягла 393532 осіб, у т. ч. 12207 загиблих, і тенденція зростання їх чисельності зберігається. У світлі викладеного, є доцільною постановка завдання щодо забезпечення відшкодування матеріальних збитків, завданих злочином, і на рівні криміналістичних методик розслідування окремих видів злочинів.

Крім захисту публічних інтересів, метою кримінального процесу є захист приватних прав та інтересів окремих осіб, яким заподіяно моральну та/або матеріальну шкоду. Ст. 2 КПК України прямо не вказує на це, але до числа завдань кримінального провадження відносить охорону прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження. Майнові права та інтереси учасників кримінального провадження відносяться до цієї категорії. Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Держава забезпечує захист права власності всіх суб'єктів права. Стаття 13 Основного Закону проголошує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом.

Способи захисту майнових прав потерпілих можуть бути диференційовані на (1) добровільне і (2) примусове відшкодування (компенсацію) шкоди (ст. 127 КПК України). Метою діяльності слідчого є забезпечення відшкодування матеріальної шкоди, завданої злочином, тобто створення умов для відновлення порушеного права власності шляхом повернення потерпілому втраченого майна або його грошового еквіваленту. Для спонукання підозрюваного до усвідомлених суспільно корисних дій з реалізації першого варіанту йому необхідно невідкладно роз'яснити, що добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди є обставиною, яка пом'якшує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України). А в разі відсутності об'єктивної можливості здійснити відшкодування заподіяної шкоди в повному обсязі, навіть часткове

відшкодування буде враховано судом як обставина, що позитивно характеризує особу винного (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України). У разі ж учинення підозрюваним злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості вперше, діяльне каяття, одним з проявів якого є повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, а також примирення з потерпілим на цій основі (ст.ст. 45, 46 КК України) є підставою для звільнення його судом від кримінальної відповідальності. У разі вчинення підозрюваним кримінального проступку, злочину невеликої або середньої тяжкості, а також тяжкого злочину, внаслідок якого шкоди завдано лише державним чи громадським інтересам, провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення (ст. 477 КПК України), між потерпілим і підозрюваним або обвинуваченим може бути укладено угоду про примирення. Слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення (ч. 7 ст. 469 КПК України).

Найбільш затребуваними способами відшкодування заподіяного збитку є (1) виплата грошового еквівалента і (2) передача співрозмірних за вартістю цінностей. Однак, навіть за наявності у підозрюваного коштів у обсязі, достатньому для повного відшкодування заподіяної шкоди, останній не завжди бажає з ними розлучатися з власної ініціативи, забуваючи при цьому, що якщо його майнові інтереси були захищені договором добровільного чи обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, то значна частина збитку може бути компенсована не тільки особистими коштами підозрюваного, а й за рахунок потужних грошових фондів страховика. (Наприклад, 16% з 229,5 тис. зафіксованих в Україні в 2009 р. дорожньо-транспортних пригод спричинили заподіяння шкоди потерпілим. Але навіть тоді в 65,8% випадків цивільно-правова відповідальність водіїв була застрахована, що сприяло своєчасному виконанню зобов'язань із заподіяння шкоди підозрюваними і отриманню адекватного страхового відшкодування потерпілими. За даними Моторного (транспортного) страхового бюро України, кількість лише внутрішніх договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, що розпочали діяти у січні – листопаді 2014 р., становить 6 853 560, а сума здійснених у цей період страхових відшкодувань склала 885 673 607,00 грн. Загалом же, з початку 2005 р. сума здійснених страхових відшкодувань та регламентних виплат перевищила 6 млрд грн.).

Існуючий сьогодні порядок розшуку майна підозрюваного для примусового відшкодування заподіяної шкоди полягає в направленні слідчим поштовою кореспонденцією до відповідних органів запитів та отриманні письмових відповідей, що призводить до ірраціонального витрачання часу і нівелювання позитивного значення чинника раптовості. Для забезпечення ж можливості своєчасного виявлення, накладення арешту і вилучення майна підозрюваного, на яке може бути звернено стягнення, необхідно забезпечити створення правового, організаційного і технологічного механізму безпосереднього доступу слідчого за допомогою сучасних телекомунікацій до офіційних електронних баз даних та реєстрів, що містять інформацію про зареєстровані за підозрюваним транспортні засоби, рухоме і нерухоме майно, земельні ділянки, корпоративні права, кошти, отримані доходи, інші матеріальні цінності. З цією метою автоматизоване робоче місце слідчого має бути інтегроване з усіма

необхідними електронними базами і автоматизованими банками даних, інформаційними системами, як то: Державний реєстр фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів, Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, Державний реєстр майнових прав на нерухоме майно, Єдиний державний реєстр Державтоінспекції та автоматизована інформаційно-пошукова система «Автомобіль», Державний судновий реєстр України, Державний реєстр цивільних повітряних суден України, Єдина централізована база даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, бази даних про кошти та інше майно підозрюваного, зокрема, розміщене на рахунках і у вигляді вкладів у банках, інших фінансових установах тощо. Коректне ситуаційно зумовлене оперування слідчим достовірними і повними відомостями про справжній матеріальний стан підозрюваного в рамках застосування тактичних прийомів, спрямованих на здійснення впливу на людину (демонстрації перспектив ситуації, що склалася; роз'яснення важливості правдивих показань і примирення з потерпілим; переконання у необхідності надання допомоги органам розслідування тощо) спонукатиме останнього до обрання суспільно корисної лінії поведінки з визнання своєї вини і своєчасного та повного добровільного відшкодування потерпілому заподіяного збитку.

НОВІ ДОКАЗИ ТА НОВОВІЯВЛЕНІ ОБСТАВИНИ: ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ

***Бобечко Н.Р., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики,
Львівський національний університет імені Івана Франка***

У судовій практиці трапляються випадки, коли істотні для кримінального провадження відомості хоч і не знаходяться у його матеріалах, але можуть бути почерпнуті з інших джерел, одержання яких не пов'язане з відкриттям провадження за нововиявленими обставинами. Такі джерела інформації називаються новими доказами. Однак, справа в тому, що відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 459 КПК України нововиявленими вважаються й «інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути», що також одержуються з інших, ніж у матеріалах кримінального провадження джерел. У зв'язку з цим, існує потреба як теоретичного, так і практичного характеру, провести розмежування нових доказів та нововиявлених обставин.

По-перше, нові докази, маючи зв'язок з предметом дослідження судового провадження, містять відомості про факти, які можуть існувати до, під час або ж після ухвалення судового рішення, тоді як нововиявлені обставини не можуть виникнути після його ухвалення та набрання ним законної сили, а повинні об'єктивно існувати лише на момент вирішення кримінального провадження по